

УДК 378.

## ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ РУДОЛЬФА ШТАЙНЕРА В РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ

### USE OF RUDOLF STEINER'S IDEAS IN WORKING WITH PRESCHOOLS

**Ямчинська Г. В.**

*доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання  
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

У статті визначено актуальність дослідження підвищення рівня професійної роботи з дітьми дошкільного віку за ідеями Рудольфа Штайнера. Розглянуто питання навчально-виховного процесу у підготовці дошкільників, готовності до школи на прикладі Центру розвитку дитини. Проаналізовано засоби підвищення рівня компетентностей майбутніх педагогів дошкільної освіти. Штайнерівський поділ розвитку дитини на три основні етапи відображений у шкільному підході до навчання: в ранньому дитячому віці (період першого семиріччя) виховання зосереджене на практичних заняттях та творчій грі; у початковій освіті (період другого семиріччя) основна увага приділяється розвитку художнього вираження та соціальних можливостей; середня освіта базується на принципах розвитку критичного мислення та емпатії. Загальною метою є розвиток вільної, морально відповідальної і соціально-адаптованої людини. Процес підвищення рівня професійних компетентностей педагогів дошкільної освіти відноситься до певного культурно-часового простору і на кожному етапі історичного розвитку має свої завдання, цілі та способи їх вирішення. Розглянуто зв'язок із сучасними науковими досягненнями з розвитку самоосвіти майбутніх вихователів дітей дошкільного віку та власним досвідом педагогів та студентів, що сприяє підвищенню рівня професійних компетентностей педагогів. Розглянуто

передовий досвід науковців з питань вальдорфської педагогіки та зв'язок з навчально-виховним процесом аудиторних та позааудиторних занять.

Визначено завдання Центру розвитку дитини та мету створення навчально-виховних програм, які були затверджені МОН України. Проаналізовано педагогічні технології та методи роботи з дітьми дошкільного віку за ідеями Рудольфа Штайнера, засоби активації та індивідуальної навчально-творчої діяльності. Такі навчальні технології та методи дають високий рівень мотивації, усвідомлену потребу дітей дошкільного віку в отриманні знань та умінь, прагнення до високої результативності навчання. У роботі з дітьми використовується індивідуальний підхід в процесі практичної роботи.

**Ключові слова:** робота з дошкільниками, вальдорфська педагогіка, фізичний розвиток дитини, розумові здібності дитини, соціальні відносини, спадкові особливості дітей.

The article describes the relevance of the study of raising the level of professional work with preschool children by the ideas of Rudolf Steiner. The issues of the educational process in preparation of preschool children, school readiness on the example of the Child Development Center are considered. Means of raising the level of competence of future preschool teachers are analyzed. Steiner's division of the child's development into three main stages is reflected in the school approach to learning: early childhood (the first seven years) education focuses on practical classes and creative play; primary education (second semester) focuses on the development of artistic expression and social opportunities; Secondary education is based on the principles of developing critical thinking and empathy. The overall goal is to develop a free, morally responsible and socially-adapted person. The process of raising the level of professional competences of preschool teachers refers to a specific cultural and temporal space and at each stage of historical development has its tasks, goals and ways of solving them. The connection with the modern scientific achievements in the development of self-

education of future preschool children and their own experience of teachers and students is considered, which contributes to improving the professional competence of teachers. The best experience of scholars on Waldorf pedagogy and the connection with the educational process of classroom and extra-curricular lessons are considered.

The tasks of the Center for Child Development and the purpose of creating educational programs approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine have been identified. The pedagogical technologies and methods of working with preschool children on the ideas of Rudolf Steiner, the means of activation and individual educational and creative activity are analyzed. Such educational technologies and methods give a high level of motivation, a conscious need for preschool children to acquire knowledge and skills, and the desire for high learning effectiveness. The work of children uses an individual approach in the process of practical work.

**Key words:** work with preschoolers, Waldorf pedagogy, physical development of the child, mental abilities of the child, social relations, hereditary features of children.

**Постановка проблеми.** Структура Вальдорфської освіти наслідує Штайнеровську теорію розвитку дитини, яка ділить дитинство на три періоди розвитку та описує навчальні стратегії згідно цих стадій. Кожний з цих трьох періодів триває приблизно сім років.

Мета підходу – пробудити «фізичний, поведінковий, емоціональний, пізнавальний, соціальний, та духовний» аспекти кожної особистості, сприяти творчості так само, як аналітичному мисленню. Огляд 2005 року показав, що вальдорфські школи успішно розвивають «творчі, соціальні та інші можливості, важливі для цілісного зростання людини» [2, с. 19].

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Перша вальдорфська школа була заснована у 1919 році у Штуттгарті, Німеччина. На сьогодні в світі працює більше тисячі незалежних Вальдорфських шкіл, біля 2,000 дитячих

садочків та 646 центрів спеціальної освіти, які знаходяться у 60 країнах. Тобто вальдорфський рух становить один з найбільших незалежних шкільних рухів на міжнародному рівні. Також в світі існує велика кількість публічних шкіл на базі Вальдорфської педагогіки, академій та середовищ домашньої освіти.

**Метою** статті є дослідження роботи Центру розвитку дитини з використанням ідей Рудольфа Штайнера, та підвищення рівня професійних компетентностей вихователів дітей дошкільного віку. Також прагнення розширення світогляду у майбутніх педагогів дошкільних закладів. Вивченням Вальдорфської педагогіки в закладах вищої освіти. Удосконалення професійної освіти повинно відповідати високим вимогам створення високо-розвинутого суспільства та розвитку освіти та науки.

**Виклад основного матеріалу.** Світ дитинства це світ яскравих почуттів та відкриття непізнаного. В цей час діти отримують знання через власні почуття. Такий підхід є найзручнішим засобом пізнання.

Дитина прислухається, придивляється, торкається, відверто радіє і таким чином пізнає життя. Вчитель або вихователь має допомогти дитині в такий відповідальний період відкрити світ у всій неповторності та яскравості.

Завдяки ідеям Рудольфа Штайнера та перевірені на практиці за багато років в вальдорфських дитячих садках і групах досвід став неоціненним прикладом для організації в Житомирському державному університеті імені Івана Франка Центру розвитку дитини, який працював з 2000 по 2018 роки.

Завданнями Центру розвитку дитини стало відшукати та максимально врахувати емоційну складову, здійснювати основне завдання-ознайомлення дітей з навколишнім світом та поступове входження у стосунки зі світом і людьми. З цією метою були створені програми, які були затверджені свого часу в МОН України у 2000 році. Програма розрахована на дітей з 3 до 6 років. За програмою Центру розвитку дитини необхідно, в першу чергу, створити атмосферу любові та поваги до дитячої душі; сформувати у дитини позитивне ставлення до процесу навчання; працювати в атмосфері

психологічного комфорту; підтримувати у дитини радість пізнання нового; формувати почуття насолоди від навчання.

Ми прагнемо того, щоб дитина мала можливість вибудовувати такі відносини з оточуючим світом, в основі яких було б розуміння, дієвість та симпатія, а основні навички і вміння будуть посередниками, які дозволять дитині відобразити та сформувати своє відношення до світу. Але якщо вчитель буде концентрувати свою увагу тільки виключно на розвиток вмінь і навичок, то для навчання в майбутньому настане зовсім очікуваний негативний кінець. І тут, за словами Рудольфа Штайнера, на сцену виходить учительське вміння та мистецтво працювати творчо, не забуваючи при цьому про набуття дитиною (вихованцем) основних навичок [5, с. 8].

Учбовий план існує для дітей, а не діти для учбового плану (Рудольф Штайнер «Внутрішня позиція вчителя» 15 вересня 1920 рік). Кінцевою метою програми Центру розвитку дитини є – підготовка дітей до школи. Але, передусім, як підготувати дитину до навчання і що треба враховувати із багатьох показників та з точки зору:

- фізичного розвитку (зміна зубів з молочних на корінні; здатність доторкнутися рукою до верхньої частини протилежного вуха через голову; 8-і образний вигін спини; сформовані суглоби пальців та колін);

- вміння ловити двома руками м'яча; скакати на одній нозі (правій або лівій); ритмічно стрибати; ходити перехресно; стрибати на 2-х ногах; вміння підніматися і спускатися сходами, по чергово ступаючи правою і лівою ногою; вміння зав'язувати шнурки, застібати гудзики або блискавку; вміння правильно їсти, пити, умиватися, обходити себе (власна гігієна), використовувати ці навички (у пальчиковій грі); вміння користуватися ножицями, в'язати вузли пальцями; розрізняти сторони (право, ліво, верх, низ);

- соціальні відносини: приєднуватися до запропонованої діяльності; ділитися їжею та іграшками; допомагати батькам, вчителю або вихователю в наведенні і підтримуванні порядку; не перебувати у стані сонливості або

збудженості;

- розумові здібності: з задоволенням слухати казки та оповідання; пам'ятати основний сюжет улюблених казок та інших творів; розповідати про недавні події з детальним поясненням; любити співати пісні і розповідати вірші (деякі знати напам'ять) розпізнавати і називати кольори; здатність вибірково концентрувати увагу на певних видах діяльності протягом 10-15 хвилин; виконувати прості завдання, пам'ятати та встановлювати собі мету; користуватися реченнями, які починаються зі слів – якщо і тому (це є здатність і початок логічного мислення); здатність дитини не чекати, щоб з нею бавилися, а самостійно знаходити собі гру, в яку вона може гратися.

Таким чином завдання програми Центру розвитку дитини та кінцевою метою є поступово, по кроку підготувати дитину до школи.

В своїй роботі Центр розвитку дитини обов'язково враховує вплив батьків на дитину, який на протязі перших 6-7 років, а особливо перших 3-4 років є дуже сильним. Перед тим, як дитина попадає у Центр розвитку дитини, вчитель або вихователь має поспілкуватися з батьками, дідусями та бабусями майбутніх вихованців, щоб отримати чітку картинку першого періоду в біографії дитини. Це може в майбутньому допомогти побачити внутрішні причини та проблеми що виникають. Оточуючі дитини (мама, бабуся) можуть розповісти про спадкові особливості та розвиток за перші 3-4 роки, тому що основою у формуванні на цей час є сім'я, дім та все що там відбувається.

У Центрі розвитку дитини цей процес здійснюється таким чином. В кінці серпня записуються діти, починаючи з 3-х до 6-7 років. Серед них дуже багато тих, що не відвідували дошкільні заклади з яких-то причин ( проблеми із здоров'ям – часто хворіє, батьки вважають, що їм не потрібен дитячий садок, невеликі фізичні проблеми – однолітки будуть ображати та таке інше). Тому стараємося організувати групи за віком та розвитком дітей. Особливо ретельно підбираємо у групи, де діти за віком вже готуються до школи. Так

як Центр розвитку дитини працює багато років, то з досвід групи майбутніх першокласників підбирають таким чином: I група – це ті діти які вже два а то і три роки відвідували наш Центр, II група – це ті що в цьому році будуть навчатися перший рік і вже готуватися до школи. Батьки в більшості розуміють, що треба дитину, в першу чергу, соціалізувати та організувати її як майбутнього школяра. Програму першого класу ми не проходимо. Наше завдання налаштувати дитину на отримання знань з радістю і граючі. А в III групу ми набираємо 4-х річних дітей, які вже відвідували наш Центр – один рік і будуть продовжувати відвідувати Центр. IV група це 3-х річні – ті хто вперше переступає поріг Центру.

Причини такого раннього відвідування різні. Дуже у багатьох дітей в трирічному віці є велике бажання пізнання навколишнього світу і батьки не мають змоги, а інколи і просто не знають, як дати дитині цікаву для неї інформацію, навчити гратися самостійно та з товаришами, інші батьки мають амбітні плани на майбутнє, що їх дитина після курсів буде найкращою серед однолітків і останні – це такі батьки, яких вихователі сварять у дитячих навчальних закладах за повільний розвиток і вони переживають за їх майбутнє.

Дітей не тестуємо на предмет знань і умінь, а спочатку тільки розпитуємо на перших зборах та індивідуально про дитину та причину звернення до Центру розвитку дитини. Наголошуємо на тому, що у нас будуть деякі правила, які потрібно буде виконувати. Якщо потрібна консультація логопеда або дитячого психолога вони можуть її отримати індивідуально в нашому Центрі. Заняття починаються о 17 годині два рази на тиждень. Кожне заняття, а їх чотири триває по 15-20 хвилин, з невеликими перервами між ними – 3-4 хвилини. Діти зразу вчаться переходити в іншу предметну кімнату і точно знають порядок (розклад предметів). Програма створена таким чином, що одна тема, наприклад «Осінь», проходить через усі чотири заняття – англійську (називаємо фрукти і овочі англійською), образотворче мистецтво (малюємо або ліпимо фрукти і овочі), логіку

(рахуємо фрукти і овочі, розрізняємо їх аналізуємо), музику (співаємо про осінь, водимо хороводи). З першого заняття звертаємо увагу на недоліки мови. Цю особливість дитини потрібно враховувати. Тому батьки мають не забувати та попередити вчителя або вихователя перед тим, як дитина увійде в свій маленький колектив, для того щоб її можна було посадити, ближче до себе, та звертати більшу увагу на вимову букв. Також важливо, щоб дитина відчувала себе комфортно при роботі з інструментами та не шукала кожен раз інше робоче місце [3, с. 82].

Особливу увагу приділяємо координації рухів. Відповідні завдання сприяють цьому і тоді відбувається перехресна діяльність кори головного мозку. Так, ліва півкуля пов'язана з рухами правої руки і навпаки. Мовленнєва діяльність, пов'язана з лівою півкулею у правосторонніх людей, а у більшості ситуацій може бути і протилежною.

Питання переучування ліворуких достатньо складне і тому, перед тим як вмішуватися, необхідно на протязі перших занять уважно спостерігати за дитиною і проконсультуватися із спеціалістом.

Що спонукає до особливого підходу до дитини, коли вона попадає  
Центр розвитку дитини:

- мало розвинуті або відсутні побутові навички;
- учбові (бідний словниковий запас);
- рухові (слабке відчуття ритму, слабке слухове сприйняття);
- соціальні (нервовість, негативне ставлення до дітей та до деяких занять);
- вольові якості (складно міняє темп роботи і діяльність).

Тому, стараємося та виявляємо причину і поступово вирішуємо за допомогою спеціальних занять та завдань, але дитина не повинна їх помічати. А причини бувають різні: тяжка вагітність, складні пологи, усиновлення, інфекції. В цьому нам допомагають лікувальний педагог і психолог.

Найперші заняття починаємо з переказу казок. Поступово вводимо



дитину у казковий світ і паралельно даємо маленькі завдання (кожному індивідуально).

На основі багаторічних досліджень нами встановлено, що казки, то вербальні моделі, в яких закладені всі педагогічні елементи: про добро, правду, свободу, героїзм, відвагу, працьовитість, дружбу, толерантність, любов, нетерпимість до брехні і ворожнечі. Казки про тварин найпершими приходять до дітей, які ними дуже захоплюються. Так, казка І. Франка «Заєць і їжак» є наочним прикладом не хитроців, а володінням законами логіки, які приводять до перемоги двох не дуже рухливих їжаків над найшвидшим зайцем.

Казки прищеплюють любов до Землі, Людей, Природи. З казок засвоюються основи математичних знань, елементи психології, елементи культури, народної педагогіки, рідної мови та народних традицій свого краю, наприклад, казка І. Франка «Лис Микита». Переказуючи чи інсценізуючи казку, демонструємо народні іграшки за сценарієм твору: дерев'яну рухому іграшку, яворівську багатоколірну іграшку, опішнянську глиняну іграшку. На заняттях діти з образотворчого мистецтва часто втілюють в матеріалі, та творчо осмислюють фольклорні казкові сюжети та образи. Цей напрямок у Центрі розвитку дитини є досить перспективним, оскільки народна іграшка у сфері дитячої творчості має значні переваги, оскільки спілкування з нею відбувається близькими і зрозумілими дитячій свідомості засобами (театралізація, створення за народним зразком або власним задумом). Створення іграшок на фольклорні теми зі щедро дарованих природою екологічних матеріалів, пов'язує дитину з українською духовністю та сприяє формуванню свідомості національних пріоритетів. Для театралізації можливо одягнути дітей в костюми персонажів казок, щоб вони відчували себе дійовими особами казки, тому що костюм у дитячій казці відіграє велике значення [1, с. 12].

Дитяча казка для дитини це великій світ зі своїми законами, незалежно від того, про кого вона – про людей чи тварин, про давнину чи сучасність.

Коли дитина слухає і дивиться казку, вона залучає всі свої рецептори, відповідно задіює їх графічно або скульптурно на сторінках книжки, засобами мультиплікації або в театралізованій виставі. Від казок поступово переходимо до ігор (на основі казки, народних звичаїв та міфів).

В кожному маленькому епізоді казки знаходимо можливість для проведення заняття, в першу чергу для малювання та співів, а потім з логіки, української та англійської мови. З кожним заняттям дитина починає розуміти для чого їй треба навчатися і знати правила поведінки, правила життя, оточуючу природу.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Проведено дослідження роботи Центру розвитку дитини з використанням ідей Рудольфа Штайнера, та підвищення рівня професійних компетентностей вихователів дітей дошкільного віку. З цього можна зробити висновки, що при правильному підборі предметів та матеріалу для проведення занять з дітьми дошкільного віку можна зацікавити вихованців в прагненні до навчання, а також готовності до школи.

#### **БІБЛОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:**

1. Бригита Бару Праздники с детьми: перевод з англ. Шаскольской М., Мальцевой Н. К.: «Наири», 2011. 93 с.
2. Загвоздкин В. Вальдорфский детский сад. В созвучии с природой ребенка. СПб.-Москва, 2005. 160 с.
3. Кевин Ависон Справочник класного учителя вальдорфской школы. К.: «Наири», 2011. 116 с.
4. Скляренко Н.В., Авраменко Д.К., Христюк Ю.С. Основи дизайн-проекування дитячого простору: навчальний посібник. К., 2011. 248 с.
5. Ямчинська Г.В., Плющик Є.В. Мистецька абетка. (для дітей 5 -7 років) Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 128 с.